

कारक विभक्ति: तथा उपपद -विभक्ति:

अभ्यास:

1. कोष्ठकात् शुद्धं विकल्पं चित्वा रिक्तस्थाने लिखत—(कोष्ठक से शुद्ध विकल्प चुनकर रिक्त स्थान में लिखिए—)
1. बालकः आरोहति। (वृक्षे, वृक्षम्, वृक्षात्)
 2. सः अवतरति। (वृक्षेण, वृक्षात्, वृक्षस्य)
 3. गुरुः विश्वसिति। (शिष्यम्, शिष्येण, शिष्ये)
 4. माता स्निह्यति। (पुत्रम्, पुत्रेण, पुत्रे)
 5. अहं कलमम् अयच्छम्। (मोहनं, मोहनात्, मोहनाय)
 6. त्वम् पृच्छ। (मित्रात्, मित्रम्, मित्रेण)
 7. सः किम् अवदत्। (मित्रम्, मित्रेण, मित्राय)
 8. छात्राः विज्ञानम् पठन्ति। (अध्यापिकाया, अध्यापिकायाः, अध्यापिकाम्)
 9. नद्यः उत्पन्नाः भवति। (पर्वतैः, पर्वतेभ्यः, पर्वतानाम्)
 10. निर्धनः धनं याचते। (धनिकात्, धनिकम्, धनिकेन)

उत्तरम्—

1. वृक्षम्,
2. वृक्षात्,
3. शिष्ये,
4. पुत्रे,
5. मोहनाय,
6. मित्रम्,
7. मित्रम्,
8. अध्यापिकायाः,
9. पर्वतेभ्यः,
10. धनिकम्

2. कोष्ठकदत्तस्य शब्दस्य उचितरूपेण वाक्यानि पूरयत।

(क) (कोष्ठक में दिए गए शब्द के उचित रूप से वाक्य पूरे कीजिए—)

1. (वृक्ष) अधः कः तिष्ठति ?
2. (देवालय) उपरि ध्वजा शोभते।
3. (अध्यापक) परितः छात्राः तिष्ठन्ति।
4. (गृह) बहिः बालकः क्रीडति।
5. पितामही (सूर्योदय) पूर्वम् उत्तिष्ठति।
6. त्वं (सूर्योदय) पश्चात् उत्तिष्ठसि।

7. ते (आपण) प्रति अगच्छन्।
8. बालकः (मित्र) सह क्रीडति।
9. (भवन) पृष्ठतः देवालयः अस्ति।
10. कृष्णः (कंस) अलम्।

उत्तरम्—

1. वृक्षस्य,	2. देवालयस्य,	3. अध्यापकम्,	4. गृहात्,
5. सूर्योदयात्,	6. सूर्योदयस्य,	7. आपणम्,	8. मित्रेण,
9. भवनस्य,	10. कंसाय।		

- (ख) 1. गुरुः अपृच्छत्। (शिष्य)
2. त्वम् किम् अयच्छः। (अरविन्द)
3. पिता विश्वसिति। (पुत्र)
4. छात्राः गृहम् आगच्छति। (विद्यालय)
5. वानरः आरोहति। (वृक्ष)
6. बिडालः त्रस्यति। (कुक्कुर)
7. सर्पः निर्गच्छति। (बिल)
8. सैनिकः रक्षति। (देश)
9. कदलीफलं रोचते। (वानर)
10. एते छात्राः निपुणाः। (पादकन्दुक-खेल)

उत्तरम्—

1. शिष्यम्/शिष्यान्,	2. अरविन्दाय,	3. पुत्रे,	4. विद्यालयात्,
5. वृक्षम्,	6. कुक्कुरात्,	7. बिलात्,	8. देशम्,
9. वानराय/वानरेभ्यः,	10. पादकन्दुक-खेले।		